

AZ ENSZ „UTAZÓ VÍZÜGYI NAGYKÖVETE” PROF. DR. SZÖLLŐSI-NAGY ANDRÁS

A DELFTI UNESCO-IHE VÍZTUDOMÁNYI
OKTATÓ INTÉZETÉNEK REKTORA

Gyermekkor

Tanárcsalád sarjaként, Rákosligeten nőttem fel, úgynevezett „polgári” környezetben. Mindhárom nagyszerű volt, kivéve talán azt, hogy imádott szüleim még a nyári szünetben is rajtam gyakorlatoztak ellentétes nevelési elveiket kipróbálva. Ezek elől mindig iparkodtam nagy lendülettel kitérni, ám korlátos sikerrel. Apám számára a tudás volt a legfontosabb dolog az életben, és azt nagy igyekezettel, bár szintén korlátos sikerrel igyekezett a fejembe tömni éjjel-nappal – kezdve olyan hasznos dolgokkal, hogy mi volt Julius Caesar kutyájának neve egészen Sir Arthur Eddington relativitáselméletéről szóló könyvének delikát részletéig. Nagy Churchill-mániákus lévén ezeket aztán rendre ki is kérdezte egy-két, rendszerint nem oda vágó Sir Winston-idézet felelgetésével. A kicsit unalmas Rákosligeten vannak tehát a gyökereim – számomra mind a mai napig Liget a világ közepe –, eddigi életem felét ott éltem, a másikat meg külhonban, és ami még hátra van, azt is ott szeretném eltölteni visszavonulásom után.

Eredetileg képzőművésznek készültem. Ám a hatvanas évek úgynevezett szocialista realizmusa és az én avantgárd elképzeléseim – nem beszélve a szülői aggodás pragmatizmusáról: „Abból nem lehet megélni, kisfiam!” – nem ugyanabba az irányba konvergáltak, így kis kitérő után a Kvassay Jenő Híd- és Vízműépítési Technikumban találtam magam.

Az idősebb generáció talán még emlékszik rá, hogy azokban az időkben a technikumok igen színvonalas képzést adtak, egy cseppet persze a humánórák rovására, ám a vonatkozó tudást igyekeztem pesti underground körökben megszerezni. Ez meghatározó lett aztán életemben mind a mai napig, nevezetesen a két kultúra, a természettudományos és a humán közötti állandó pendlizés. A másik meghatározó élmény

pedig egy ember volt: a sógorom, Zsuffa István, Panni nővérem néhai férje. István vízmérnök volt, szorosabban véve hidrológus, és számomra példakép. Hihetetlenül sokoldalú volt a matematikától, a nyelveken át a művészettörténetig csupa olyan dolog érdekelte, ami engem is nagyon vonzott. Neki köszönhetem, hogy kamaszkoromtól kezdve a művészet mellett a víz kezdett érdekelni, és hogy mi történik vele.

Szakmai pályafutás

Tizenöt éves voltam, amikor a bakonyánai kísérleti hidrológiai észlelőállomáson lehettem Zsuffa mellett nyári lóti-futi észlelő. Karászi Kálmán volt akkoriban a fehérvári VIZIG igazgatója, aki hihetetlen érzékkel és intelligenciával támogatta István tudományos elképzeléseit. Bakonyánán találkoztam egyébként először az akkor indult UNESCO Nemzetközi Hidrológiai Dekád nagy dérrrel-dúrral, Lászlóffyval és Szesztay Károllyal, Ven Te Chow-val és Rochesal felvonultatott tudós delegációjával. Ha valaki akkor azt mondja, hogy húsz évig én leszek ennek a fontos nemzetközi tudományos programnak az igazgatója, nos, akkor alaposan kikapartam volna.

Tizennyolc éves koromban aztán végleg lettem az ecsetet. Rájöttem ugyanis, hogy még egy tehetségtelen művész ebben a kis országban már nemzeti katasztrófával érne fel. Beiratkoztam a Műegyetem vízépítő-mérnöki szakára, amit rendre – és bizonyos kocsmai kilengések dacára – öt év alatt jelesen abszolváltam. Diplomamunkámat a hidrológiai folyamatok matematikai modellezéséből írtam, ami akkoriban új dolog volt, s aztán kisdoktori lett belőle. Igen nagy szerencsém volt, mert remek professzoraim voltak Bogárditól Salaminon át Sabathielig. Ez volt talán az utolsó tanárgeneráció, akikről szakmai etikát is lehetett tanulni, nemcsak öles

diffegyenleteket. Meg kell emlékezni korán elhunyt mentoromról és közeli jó barátomról, Kontur Istvánról, akinek nagyon sokat köszönhetek. A végzés után álmaim közepébe, a nagystílú Stelczer Károly vezette VITUKI-ba kerültem. Stelczer hihetetlenül jó menedzser volt, aki évtizedek alatt szisztematikusan építette fel Európa talán legszínvonalasabb vízgazdálkodási kutatóintézetét. (Nagy hiba, sőt bűn, hogy a recens amatőr „környezetvédelmi” politika legalább olyan módszeresen lerombolta.) A VITUKI-ból aztán egyenes út vezetett a nemzetközi vizes tudományos életbe és elitbe. Mint mindig, itt is nagy szerencsém volt. Nem sokan akadtak a hetvenes évek elején, akik a matematikai modellezésben tüsténkedtek meg néhány nyelven makogtak is.

Azt hiszem, ezeknek köszönhető, hogy az akkori „Nagyemberek” kivittek magukkal az ausztriai Laxenburgba a friss szovjet–amerikai alapítású Nemzetközi Rendszerelemzési Intézetbe (IIASA) egy háromnapos konferenciára: hadd beszéljen a gyerek. Úgy látszik, megette a nép, amit ott real-time hidrológiai előrejelzési modellek néven árultam, mert a három nappól három hét lett, aztán három hónap és végül két év. Számos előrejelzéssel ellentétben viszont nem disszidáltam – így utólag bevallva soha nem is jutott eszünkbe –, bár hazajövetelünk után számomra érthetetlen módon jeltek két évig. Nemrég tudtam meg, hogy egy jóakaró kollégám állítólag azt terjesztette, hogy nyilván csak azért jöttem haza, mert valaki másnak dolgozom... „Illetékes helyen” ezt nyilván szaporán ellenőrizgették, el is tartott vagy két évig, de aztán már mehettem békésen jobbra-balra. Így volt ez akkoriban.

A VITUKI-ban aranyéletem volt, hihetetlen nagy tudású és jó szándékú emberek társaságában, akiknek nagyon sokat köszönhetek. Las-

san „gyerekből” átmentem „üdvöskébe” – másztam fel a ranglétrán. Bár nem akartam, mert a sztochasztikus hidrológia jobban érdekelt, mint bármi más, de előbb csoportvezető, majd osztályvezető lettem, végül 35 éves koromra a VI-TUKI tudományos igazgatója (főigh. – főigazgatóhelyettes, ahogy a barátaim tituláltak).

Ez már a nyolcvanas évek közepe, a változás előszeleivel. Közben dolgoztam a szükséges tudományos cafrangokon, vendégprofesszorkodtam a kanadai Waterloo Egyetemen, főszerkesztettem a Hidrológiai Közlönyt, a Springer Verlagnál elindítottam a Stochastic Hydrology and Hydraulics című lapot, tanítottam, derekasán publikáltam – éltem, mint hal a vízben.

Aztán derült égből villámcsapásként jött a Bős-Nagymaros. Nem értettem egyet a nem sok tudástól elhomályosult zöld mozgalmárokkal, de nem értettem egyet a kormányzat átmentő szándékú hirtapolitikájával sem. A szakmát meg püfölték elől-hátul. Az útszéli stílus, ami mára a törvényhozásban is napi gyakorlattá vált, akkor szokatlan volt és engem nagyon zavart. Azonban legfőképp a hazug tartalom volt az, ami válaszút elé állított: sokat töprengtem, ám egyetlen érvet sem találtam, ami szakmai álláspontom feladására kényszerített volna. (Jelzem, ilyen azóta sem akadt.) Végül két választásom maradt: elmenni vagy belegárgyulni. Az első lehetőséget választottam. Úgy volt, hogy visszamegyek Kanadába tanítani.

Nemzetközi karrier

Aztán egy napon Láng István, akkori MTA-főtítkárr javasolta, hogy adjam be a pályázatomat az UNESCO Nemzetközi Hidrológiai Programjának igazgató állására. Ugyan az elnyerésre sok esélyt nem láttam, meg nem is nagyon akartam nemzetközi tudományburokrata lenni, végül is elküldtem a pályázati paksamétát. Éppen Bangkokba készültem egy mesterkurzust tartani, amikor hívtak Párizsból, hogy szeretnének velem beszélni. Párizs megér egy misét alapon arra kanyarodtam, s szembeszéltem azzal, hogy az UNESCO pont engem akar a 230 jelölt közül. Nyolcvankilencnyarán aztán ki is költöztünk Párizsba, ahol húsz évig és kilenc napig vezettem a Víztudományi Osztályt és a Nemzetközi Hidrológiai Programot (IHP). Bár az IHP tudományos program, az elmúlt huszonöt év legnagyobb ered-

ménye mégis talán az, hogy sikerült a politikát a víz kritikus fontosságára ráébreszteni. Ma már egészen más a víz fontosságának politikai megítélése, mint huszonöt évvel ezelőtt – lett légyen szó vízellátásról vagy éppen a klímairgadózáshoz kapcsolódó árvízi gyakoriságnövekedésről és globális vízválságról.

Globális vízválság

Hogy létezik-e globális vízválság? Hát nem válság az, ha naponta hatezer gyerek hal meg vízzel kapcsolatos betegségekben? Hogy az afrikai betegségek 90%-a vízeredetű? Hogy a szubszaharai kórházak betegeinek fele a víz miatt van ott? Hogy harminc év alatt az egy főre jutó víz mennyisége a globális 13.000 m³/fő/évről 5500 m³/fő/évre apadt? Hogy 35 év múlva kilencmilliárd ember lesz a Földön, akiknek víz kell, csatornázás és szennyvízkezelés? Hogy ma több embertársunknak nincs hozzáférése a minimális szanitációhoz, mint tizenhárom éve, a Milleneumi Fejlesztési Célok kezdetén? Hogy ez 2,6 milliárd ember?

A kérdések sorát folytatni lehetne és kell is, mert ezek az emberiség jövőjét jelentik. A fenntartható jövőt, amely nem létezik víz nélkül. Remélem, nem veszik olcsó közhelynek: tíz napig létezhetünk benzin nélkül, tíz napig létezhetünk internet nélkül, tíz napig létezhetünk szerelem nélkül – ám tíz napig biztos, hogy nem létezhetünk víz nélkül. Ennyire egyszerű.

A globális vízválság azonban nem azt jelenti, hogy kifut alólunk a víz, hiszen a hidrológiai

körfolyamat szorgosan dolgozik ennek elkerülésén. A válság ott van, hogy miképpen is kormányozzuk intézményeinkkel vizeinket. Milyen jogi keretet hozunk létre, hogyan működtetjük a hidrometeorológiai észlelérendszereinket, miképp képezzük a szakmai utánpótlást, integrált vízgazdálkodást hozunk-e létre, vagy politikai szándékok mentén dezintegráljuk rendszereinket – és ez csak egy kis csokor azokból a kérdésekből, amelyekkel szembe kell néznünk nemzeti, regionális és globális szinten.

Mindezekben talán a legfontosabb kérdés az utánpótlás nevelése, az oktatás. Ezért gondoltam úgy, hogy húsz év után visszatérek az akadémiai életbe. Megpályáztam tehát az UNESCO-IHE Vízügyi Oktatási Intézet rektori pozícióját. Az Intézetről tudni kell, hogy voltaképpen graduális iskola MSc- és PhD-programokkal, elsősorban a fejlődő országok vezető szakembereinek képzésére. Az IHE igen nagy presztízsű holland intézmény volt negyven éven keresztül, amikor a holland kormány felajánlotta az UNESCO-nak, hogy ezzel is hozzájáruljon a nemzetközi oktatás szélesebbé tételéhez. Mint UNESCO-diplomata tizenöt évvel ezelőtt volt némi szerepem az Intézet UNESCO-ba való integrálásában (akkoriban, gondolom, büntetés gyanánt, a tudományos főigazgató-helyettesi posztot is betöltöttem az UNESCO-ban, és lelkesen dolgoztam az Intézet áthozatalában), ám legmerészebb álmaimban sem szerepelt, hogy egyszer én vezetem majd az Intézetet. Őszintén szólva nem is gondoltam rá. De aztán mégiscsak beadtam a pályázatomat. Elég sok remek pályázó jelentkezett, de végül is engem választottak. Megint csak a szerencse.